

petes discipulorum lauit. Canon adriani pape videretur innuere. qd imperator debet ordines subdiaconatus habere. vbi dicitur. **A**diutor et defensor tuus ut meum ordinem decet semper existam sed non est ita gerit tamen illud officium. quonia in die ordinacionis sue receptus primo in canonicum a canonicis facti pateri ministrat domino pape in missa in officio subdiaconatus parando calicem et huiusmodi faciendo. **Q**uidam etiam dicunt. qd sit presbiter. iuxta illud. cuius merito quis nos sacerdotes appellat. **I**mperator etiam pontifex dictus est prout in tractatu de episcopo dicitur.

De diacono.

Diaconi grece dicuntur hebraice leuite. Latine vero ministri siue assumpti siue offerentes scdm **H**ieronymum **D**iaconorum quibus ordo in libro numeroz a tribu leui filij iacob sumptis legitur exordium. et inde leuite. id est assumpti vocabantur. quoniam assumpti sunt ad auxiliium sacerdotum. ut eleazar et ythamar. **D**ominus enim ad moysen locutus est dicens. **A**pplica tribu leui. et fac eam stare in conspectu aaron sacerdotis et ministrent ei. ut excubent et obseruent quicquid ad cultum pertinet multitudinis coram tabernaculo testimonij ut custodiant vasa tabernaculi seruantes in ministerio. sicut enim in sacerdote consecratio. ita in diacono ministerij dispensatio habetur. ut iam dicitur. **A** quinquagesimo autem anno iussi sunt leuite vasa custodire. et a xxv. annis et supra iussi sunt in tabernaculo deservire tanquam etatis ad onera portanda robuste qui possent archam federis mensam propitiacionis et vasa tabernaculi deportare quod et in nouo testamento recolitur cum diaconibus supra sinistrum humerum stola imponitur et in diebus ieiuniorum super eundem humerum casula complicatur quia quicquid laboris in hac vita sufferimus tanquam in sinistra portamus. donec a sinistra transeamus in dexteram in qua requiem habeamus. **N**unc etiam diaconi cardinales mensam lateranensem altaris humeris suis in die cene ad sacrarium deportant. et in sabbato sancto ad altare reportant. **I**psi quoque semper summum pontificem velut archam federis deportant. **N**on ergo diaconus balmaticam. nec subdiaconus tunicellam in diebus ieiuniorum in officio misse portant propter rationem in tertia parte sub titulo. **S**ubdiacono. et in vj. parte sub titulo. de septuagesima scriptam. **S**ed casulas seu planetas super humerum complicatas gerunt non replicatas a dextris et a sinistris sicut facit sacerdos. sed ab interiori parte super brachia eleuatas. **S**ubdiaconus tamen epistolam lecturam deponit. qua lecta eam refumit. **E**t diaconus euangelium lecturus illam exiit. et eam decenter plicatam super sinistrum humerum imponit. et sub brachio dextero ligat ita quod ab humero sinistro ad latus dextrum in modum stule descendat. sic quod circumcinctus eam tenet donec dicatur illa vltima oratio post communionem. tunc enim illam induit sicut prius. **M**issa vero finita tam subdiaconus quam diaconus illas be-

ponit. **S**ane hec diuina plena sunt misterio. planetas vero replicatas hijs temporibus portant. **P**rimo propter iam suprapositam rationem. **S**ecundo eas portant ab ostendendum quod ipsi ad tantam perfectionem in illis tenentur. ad quantam sacerdos in alijs diebus. et ad notandum quod ex caritate que per planetam significatur ministrant et non ex timore prout in veteri lege fiebat. que erat lex timoris et non amoris sic noua. presertim tempore ieiunij quod sine caritate factum meritorium non est. **P**erunt autem illas ab anteriori parte eleuatas. ut liberius valeant ministrare. et ab ostendendum quod ipsi iuxta apostolum ab hebreos. que retro sunt obliuiscetes ab anteriora feruntur. **P**ortant etiam illas super brachia eleuatas ab significandum quod opere debent caritatem ostendere quam gerunt in mente. per manus enim et brachia caritas congrue designatur. **N**on autem replicatas a dextris et a sinistris prout facit sacerdos ab insinuandum dissimilitudinem potestatis et officiorum suorum. **S**ubdiaconus tamen epistolam lecturus tanquam officio suo functurus illam deponit. **T**pe namque ex officio suo veterem legem representat. **V**nde et epistole quandoque de veteri lege sumuntur sub qua non ex amore ut premissum est. sed ex timore seruiebatur. quia ergo illud durauit. quadiu lex durauit. **I**deo ad hoc figurandum donec epistola finiat non tenet planetam que amorem designat. **D**iaconus vero euangelium legens eam non deponit. sed iuxta modum stole stare suo officio competens illam sibi coaptat. quia eius officium est doctrinam euangelicam que est lex amoris predicare. et hoc ex amore qui facit iugum domini suauis quod iugum ex quo omnia mundana premuntur per stolam super sinistrum humerum significatur. **S**ingitur autem planeta. i. caritate ab humero sinistro in latus dextrum ut sit ei suauis iugum domini in prosperis et in aduersis. quod per leuam et dexteram designantur. tanquam armatus in humeris contra aduersa et succinctus in laere contra mundi suauia seu prospera. **R**ursus diaconus duplex gerit officium. scilicet predicandi populo. **V**nde lecturus euangelium dicit populo dominus vobiscum et ministrandi sacerdoti. **N**empe propter predicandi officium casulam super humerum portat. quia predicator in presenti vita opera populi portare debet. quod a legali sacerdote tractum est qui dum sacrificabat summitates baltaxi super humerum reflectebat pro eo vero quod sacerdoti ministrat. et quia propter instantes necessitates ire atque redire habet. dexteram habere debet expeditam et liberam. **V**nde in tholetano concilio ita legitur vnum orarium oportet leuitam gestare in sinistro humero propter quod orat id est pro eo quod predicat. **P**reterea subdiaconus et diaconus lecturi deponunt casulas quasi profluentes non esse vestem propriam. sed ob reuerenciam temporis recipere comodam. **D**enique circa finem misse diaconus planetam induit ad notandum quod non sufficit opus ex caritate inchoare nisi et in caritate perficiat. **T**ercio etiam dicitur quod diaconus casulam induens innuit se esse predicatorem qui in dilectione ferueat et vite contemplative inhiat. **Q**ui vero se illa percingit et humero duplicatam

imponit opus predicatōnis oratōnis et lectōnis in
 terminat et proximo in necessitatibus subuenit quā
 reflectit in dexteram cum omnia refert ad summū
 bonum. Et sic dum casulam induit mariam dum p̄-
 cingit representat in ministerio martham. Quarto
 dum diaconus ieiuniorum tempore casulam sup̄ hu-
 merum replicat quasi gladium cōtra hostē vibrat.
 ut dicitur in p̄oratio tertiē partis. In nouo vero
 testamento ordo iste ab apostolis sumpsit initium.
 qui septem viros boni testimonij. plenos spiritu san-
 cto diaconos elegerunt. ut iam dicitur. Unde et sā-
 cti patres decreuerunt ut in matrice ecclesia septē
 diaconi circa altare pontifici in celebratione misse
 assistant. **¶** In Apoc̄a. dicuntur septem angeli tu-
 ba canentes. quia illorum est alta misteria de super-
 na in spiratōne foris resonare. **¶** In septem can-
 telabra aurea. quia xp̄i lucem euangelij alijs osten-
 dere debent. **¶** In septem tonitrua. quia ter-
 ribiliter cōminari debent quod omnis arbor que nō fa-
 cit fructum bonum etc. **¶** In precomis more palā ad-
 monent ad orandum et genua flectendum. ad eos
 quidem pertinet assistere sacerdotibus et ministra-
 re in omnibus que aguntur in sacramentis xp̄i. in
 baptifino. scilicet in crifinate. in patena. in calice. ob-
 latōnes. id est hostias inferre. et disponere in altari.
 componere etiam. id est ornare mensam domini. id ē
 alcare atq; vestire. crucem ferre puta in processio-
 nibus et predicare. id est legere euangelium. et apo-
 stolum. id est epistolam. puta subdiacono deficiente.
¶ Nam sicut lectoribus vetus testamentum. ita dia-
 conibus nouum predicare. id est legere preceptū
 est. Sicut enim dominus donec euangelium predi-
 cauit minister fuit. iuxta illud. **¶** Nō veni ministrari. s̄
 ministrare. ita nulli alij magis conuenit euangeli-
 um legere quā diacono. qui minister interpretatur.
¶ Unde cum ordinatur ideo stolam per quam christi
 iugum significatur accipit. quia euangeliū in quō
 de ipso iugo continetur lecturus est. Ad ipsum quod
 pertinet officium precum. id est dicere letanias. et
 recitatio nominum eorum qui ordinandi vel et bap-
 tificandi sunt ipse premonet aures adhibere ad deū.
 cum dicit. **¶** Humiliate capita vestra deo. vel humi-
 liate vos ad benedictōnem. Ipse hortatur clamare
 dicendo. kyrieleyson. In rogationibus ipse donat pa-
 cem. scilicet subdiacono vel saltem cum dicit. Domi-
 nus vobiscum. et annunciat festiuitates. **¶** Nec liqui-
 dem et alia plura ad eius pertinent officium que in
 canonibus Hieronimi plenius continentur. **¶** Debet
 etiam tanquā oculi episcopi cuncta circumlustrare.
 et episcopo referre non tamen debent baptifare. nec
 dominicum corpus dispensare. nisi in necessitate. scz
 episcopo vel presbitero absentibus et iubentibus.
 nec possunt calicem benedicere. non debent etiam in-
 ter sacerdotes vel coras eis vel supra ipsos nisi eoz
 iussu sedere. possunt tamen in conuentu presbitero-
 rum rogati predicare. Diacones tenent loca qua-
 terniorum qui apud gentiles erant. Sane sicut i ca-
 none legitur. diaconus cum ordinat. solus ep̄s qui
 eum benedicit manus super caput illiū imponit. qz
 nō ad sacerdotium. sed ab ministeriū. id est ad dia-
 conatum consecratur id est ordinatur. In actibus ta-
 men apostolorum ita legitur. **¶** Nos statuerunt ante cō-
 spectum apostolorum. et orantes imposuerunt manū su-
 per eos. In quo ostenditur nō solum ep̄scopum. ve-
 rum etiam presbiteros tunc assistentes debere manū
 super diaconum dum ordinatur imponere. nunquid
 enim plus potest precari solus ep̄s quā plures aposto-
 li. imponentes enim manum nō dant spiritum sanctū.
 sed orant ut super eos veniat. Cum igitur usus om-
 niū donoz nō sit in vno sed in pluribus. merito plu-
 res manus imponunt. ut vnusquisq; dominū depre-
 cetur. ut partem d̄ sp̄s sancto tribuat ordinando ab-
 instar moysi de cuius sp̄s dominus debet septuagin-
 ta viris. **¶** Deo autem fit manus impositio sup̄ ordinā-
 dos. quia per manum opera. per digitos sancti sp̄s
 donat. per caput vero mentem intelligimus. Re-
 cte ergo manus imponit. quia donis spiritus sancti.
 in mente imbuti ad opera xp̄i mittuntur. De manus
 impositōne sub t̄. de ep̄scopo dicitur. **¶** Sed cum dia-
 cono manus imponatur queritur quare quā postea
 fit presbiter ei manus imponitur iterato. Respondeo
 quia per consecratōnem transit de opere ad op̄. id ē
 de ministerio ad dei ymolatōnem. quod sicut nec il-
 lud nisi gracia dei adiuui agere non valemus. suspē-
 sio vero manuū fit dum oratio super caput effundit
 ordinandi. Et nota quoniam tunc et super confirma-
 tos in frontibus et cum sal et aqua. palle altaris. ve-
 stes sacerdotales et huiusmodi benedicuntur. idō hęc
 manuum suspensio fit. quia virtus quedam manibus
 consecratis inest. que quasi suscitatur dum benedi-
 ctio cum huiusmodi suspensione super res effū-
 ditur benedicendas. Unde apostolus monens disci-
 pulum inquit. **¶** Moneo te ut resuscites. gracia dei
 que est in te per impositōnem manuū mearum. **¶** ad
 thimo. j. c. **¶** Ut sicut corde per affectum. sic corpo-
 re per suspensionem manuū deuotio excitetur. Non
 enim solum in rebus animatis. verum etiam in inani-
 matis virtus consistit. Unde nonnulli asserunt quod vir-
 tute templi si quis illud ex deuotōne ingredit. ve-
 nialia in eo delentur. Rursus suspensio huius in p̄-
 latōne exorcisinoz potissime fit quasi sacerdos ipso
 corporis actu fugando dyabolos virtute consecra-
 tōnis manuum cōminetur. **¶** Tercō potest dici quod di-
 spensatio sacramentorum soli deo principaliter. mi-
 nistris vero ecclesie ministerialiter competit. ipi enim
 nihil a se. sed a principaliter agēte habent. quia er-
 go in sacramentorum dispensatione vestium vel a-
 que et huius benedictōne seu consecratione aliqua
 spiritualis sanctificatio confertur. quā ministri de
 suis meritis non confisi debent ab ipso deo corde et
 opere postulare. congruū est hęc per eleuationē seu
 suspensionem manuū per quas opera intelliguntur
 exprimi. Unde **¶** Treno. nj. **¶** Leuemus corda nostra
 cum manibus. **¶** Diaconus dalmaticā vestit. ut discat
 occultam rationem sublimiū indagare. Unde i qui-
 busdam ecclesijs ea non nisi in festis vestitur quia di-
 scipuli sublimia non intellexerunt. nisi postquam do-
 minus est glorificatus. Et vestitur ea sine alba. tem-
 pore oblatōnis et electōnis tantum. sicut statuit 30
 zimus papa. Ad hoc diacono cum ordinatur erabit

natum consecratur id est ordinatur. In actibus ta-
 men apostolorum ita legitur. **¶** Nos statuerunt ante cō-
 spectum apostolorum. et orantes imposuerunt manū su-
 per eos. In quo ostenditur nō solum ep̄scopum. ve-
 rum etiam presbiteros tunc assistentes debere manū
 super diaconum dum ordinatur imponere. nunquid
 enim plus potest precari solus ep̄s quā plures aposto-
 li. imponentes enim manum nō dant spiritum sanctū.
 sed orant ut super eos veniat. Cum igitur usus om-
 niū donoz nō sit in vno sed in pluribus. merito plu-
 res manus imponunt. ut vnusquisq; dominū depre-
 cetur. ut partem d̄ sp̄s sancto tribuat ordinando ab-
 instar moysi de cuius sp̄s dominus debet septuagin-
 ta viris. **¶** Deo autem fit manus impositio sup̄ ordinā-
 dos. quia per manum opera. per digitos sancti sp̄s
 donat. per caput vero mentem intelligimus. Re-
 cte ergo manus imponit. quia donis spiritus sancti.
 in mente imbuti ad opera xp̄i mittuntur. De manus
 impositōne sub t̄. de ep̄scopo dicitur. **¶** Sed cum dia-
 cono manus imponatur queritur quare quā postea
 fit presbiter ei manus imponitur iterato. Respondeo
 quia per consecratōnem transit de opere ad op̄. id ē
 de ministerio ad dei ymolatōnem. quod sicut nec il-
 lud nisi gracia dei adiuui agere non valemus. suspē-
 sio vero manuū fit dum oratio super caput effundit
 ordinandi. Et nota quoniam tunc et super confirma-
 tos in frontibus et cum sal et aqua. palle altaris. ve-
 stes sacerdotales et huiusmodi benedicuntur. idō hęc
 manuum suspensio fit. quia virtus quedam manibus
 consecratis inest. que quasi suscitatur dum benedi-
 ctio cum huiusmodi suspensione super res effū-
 ditur benedicendas. Unde apostolus monens disci-
 pulum inquit. **¶** Moneo te ut resuscites. gracia dei
 que est in te per impositōnem manuū mearum. **¶** ad
 thimo. j. c. **¶** Ut sicut corde per affectum. sic corpo-
 re per suspensionem manuū deuotio excitetur. Non
 enim solum in rebus animatis. verum etiam in inani-
 matis virtus consistit. Unde nonnulli asserunt quod vir-
 tute templi si quis illud ex deuotōne ingredit. ve-
 nialia in eo delentur. Rursus suspensio huius in p̄-
 latōne exorcisinoz potissime fit quasi sacerdos ipso
 corporis actu fugando dyabolos virtute consecra-
 tōnis manuum cōminetur. **¶** Tercō potest dici quod di-
 spensatio sacramentorum soli deo principaliter. mi-
 nistris vero ecclesie ministerialiter competit. ipi enim
 nihil a se. sed a principaliter agēte habent. quia er-
 go in sacramentorum dispensatione vestium vel a-
 que et huius benedictōne seu consecratione aliqua
 spiritualis sanctificatio confertur. quā ministri de
 suis meritis non confisi debent ab ipso deo corde et
 opere postulare. congruū est hęc per eleuationē seu
 suspensionem manuū per quas opera intelliguntur
 exprimi. Unde **¶** Treno. nj. **¶** Leuemus corda nostra
 cum manibus. **¶** Diaconus dalmaticā vestit. ut discat
 occultam rationem sublimiū indagare. Unde i qui-
 busdam ecclesijs ea non nisi in festis vestitur quia di-
 scipuli sublimia non intellexerunt. nisi postquam do-
 minus est glorificatus. Et vestitur ea sine alba. tem-
 pore oblatōnis et electōnis tantum. sicut statuit 30
 zimus papa. Ad hoc diacono cum ordinatur erabit